

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-79>

УДК 338.1

ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ЗАСАДИ «ТЕТЧЕРИЗМУ» ЯК ОСНОВИ СТІЙКОГО ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

THE FUNDAMENTALS OF THATCHERISM AS A PHILOSOPHY OF SUSTAINABLE ECONOMIC GROWTH

Плешакова Наталія Анатоліївна

кандидат економічних наук, доцент,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0381-067X>

Лялькін Олександр Сергійович

студент,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9240-3952>

Plieshakova Nataliia, Lialkin Aleksandr

Taras Shevchenko National University of Kyiv

Стаття присвячена дослідженню економічної політики Маргарет Тетчер. Проаналізовано історичні передумови запровадження політики тетчеризму, зокрема, перехід влади від лейбористського уряду до консервативного уряду, який очолила Маргарет Тетчер. Детально проаналізовано ключові реформи, завдяки яким уряду М. Тетчер вдалося домогтися стабільного економічного зростання: суттєве скорочення публічних витратів, зниження показників інфляції, зменшення ставок податку на доходи фізичних осіб, приватизації та ін. Проаналізовано динаміку економічних показників Великобританії у 1970–1990 рр., серед яких: рівень безробіття, темп росту реального ВВП, темп інфляції, граничні ставки податку на доходи та ін. Виявлено, що завдяки проведеним реформам, уряду Маргарет Тетчер вдалося вивести країну з депресії, повернути соціальну та політичну стабільність та забезпечити соціально-економічне зростання.

Ключові слова: «Зима невдоволення», соціально-економічне зростання, фінансова політика, тетчеризм, реформи.

This article is devoted to the study of Margaret Thatcher economic reforms and the legacy of Thatcherism. The historical background of coming of the Conservative party led by Mrs. M. Thatcher to power in 1979 is recalled. The Government's strategic views of economic policy, drew up during its time in Opposition, are contemplated. The crucial reforms of Margaret Thatcher's Cabinet, which contributed to sustainable economic growth in Britain in the 80s, in particular, substantial cutting down of public spending, counter-inflation strategy, income and corporate tax rates reduction, are thoroughly analyzed. The dynamics of macroeconomic indicators of the United Kingdom in 1979–1990, such as unemployment rate, real GDP growth rate, inflation rate, top marginal income tax rates, corporate tax rates etc., are examined. The archival documents, clarifying Prime Minister's correspondence with Chancellor of the Exchequer, Chief Secretary to the Treasury and meetings with the Cabinet are studied. The MTFs (Medium-term financial strategy), published by the Government in March 1980, is considered, within the context of PSBR (public sector borrowing requirement) projections and target growth rates of monetary aggregates, viz., M3. The 1981 Budget austerity's origins, such as public expenditure reduction difficulties and M3 aggregate management and control complexities, are regarded. The debate between 364 economists, advocating Keynesian principles of tackling the recession, and Mrs. M. Thatcher's Cabinet & other economists, appealing to alternative ways out of the economic crisis (such as Friedrich Hayek, Milton Friedman, Patrick Minford and others) over the 1981 Budget is envisaged. The rationale of the widespread privatization in the 80s in Britain and its economic consequences are analyzed. The household incomes inequality issue is addressed and examined. Finally, after thorough analysis it is found out that Margaret Thatcher's Government succeeded in getting the country out of depression, restoring social and political stability and eventually creating conditions for socio-economic growth in the United Kingdom.

Keywords: «The Winter of Discontent», socioeconomic growth, financial policy, Thatcherism, reforms.

Постановка проблеми. Вплив глобалізаційних детермінант на розвиток сучасної світової економіки породжує трансформаційні процеси, результатом яких є поява чисельних соціально-економічних суперечностей та кризових явищ, спричинених різного роду проблемами, зокрема: збільшенням обсягів боргового фінансування, інфляційними процесами, зростанням рівня безробіття, економічними та політичними кризами та ін.

Актуальність даної статті полягає у дослідженні впливу економічної політики тетчеризму на динаміку розвитку економіки Великобританії у XIX ст., аналізі ключових реформ уряду М. Тетчер та оцінці їх результатів на стагнаційну економіку того часу, зумовлену високими темпами інфляції, монопольною владою профспілок, енергетичною кризою, дефіцитом ресурсів, тощо. Всі ці фактори актуалізували необхідність рішучих та швидких змін в економіці країни, а реформи призвели до стійкого економічного зростання. Дослідження впливу політики тетчеризму набуває особливої актуальності в контексті трансформаційних змін економіки України та імплементації позитивного досвіду.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Теоретичні основи та практичні аспекти економічної політики М. Тетчер висвітлені у фундаментальних роботах зарубіжних науковців: P. Minford & K. Matthews [22], T. Congdon [2], W. Buiter & M. Miller [3], R. Neild [24], M. Darby & J. Lothian [23] та інших. Разом із тим, політика тетчеризму залишається поза увагою вітчизняних науковців та практиків.

Постановка завдання. З огляду на означене, мета статті полягає у проведенні системного аналізу політики М. Тетчер, аналізу історичних передумов запровадження політики тетчеризму та ключових реформ, завдяки яким уряду М. Тетчер вдалося домогтися стабільного економічного зростання.

Виклад основного матеріалу.

I. «Зима невдоволення». У 70-х роках XX ст. британська економіка зіткнулася з надзвичайними труднощами: стагфляцією; рецесією, спричиненою енергетичною кризою; низькою продуктивністю британської економіки, відсутністю стимулів для стійкого економічного зростання.

Яскравим свідченням суттєвих кризових явищ у фінансовій системі Британії стало звернення у 1976 році лейбористського уряду за фінансовою підтримкою до Міжнародного валютного фонду.

Своєрідним символом економічних негараздів стала «Зима невдоволення» («The Winter of Discontent») – період між 1978 – 1979 роках, коли Королівство охопили масові страйки профспілок, які суттєво шкодили економіці та вимагали підвищення заробітної плати. Дані суперечки спричинили великі громадські незручності, посилені найхолоднішою зимою за останні 16 років. Економіка Британії потребувала рішучих змін. У 1979 році уряд Дж. Каллагана отримав вотум недовіри та у Великобританії були оголошені позачергові парламентські вибори.

4 травня 1979 року, після перемоги на парламентських виборах, Королева Великобританії Єлизавета II призначила на посаду Прем'єр-міністра Сполученого Королівства – лідера Консервативної партії Маргарет Тетчер.

II. Тетчеризм – фундаментальні основи.

Фундаментальні засади «тетчеризму», як економічної теорії були сформовані ще у Маніфесті Консервативної партії «Правильний підхід до економіки» (1977):

1. Ключове завдання – зниження інфляції [34, с. 4].
2. Зниження розміру публічних видатків [34, с. 7–10].
3. Зниження податків (зокрема, податків на доходи; податків на капітал тощо) [34, с. 16–26].
4. Віра в ідею «вільного ринку», підтримка приватного підприємництва, підприємницької ініціативи [34, с. 26–36].

III. Фіскальна політика тетчеризму.

«Публічні видатки – серце теперішніх економічних складнощів Британії» – такими словами розпочиналась Перша (уряду М. Тетчер) Біла Книга щодо публічних видатків (White Paper on Public Expenditure) 1980/1981 фінансового року [33, с. 4].

Уряд М. Тетчер вважав зменшення дефіциту публічних фінансів (public sector borrowing requirement – далі PSBR) одним із найбільш пріоритетних завдань, оскільки вбачав у ньому головну причину інфляції та високих процентних ставок [21].

Відразу ж після призначення, М. Тетчер розпочала процес суттєвого скорочення публічних видатків. Вже у перші 3 тижні діяльності Уряду було погоджено, що публічні видатки мають поступово зменшуватись на 7,5% у 1980/81; 12,5% у 1981/82; 17,5% у 1982/83 фінансових роках відповідно, порівняно з попередніми планами Лейбористського уряду [29, с. 2]. Варто зауважити, що при цьому видатки на оборону, правопорядок навпаки зростали (що було узгоджено Консервативною партією

ще в опозиції), а видатки на охорону здоров'я залишалися на фіксованому рівні [29, с. 1–2]. У свою чергу, наприкінці травня 1979 року видатки у поточному 1979/80 фінансовому році було скорочено на 1,365 мільярди фунтів стерлінгів (у цінах кінця 1978 року) [27, с. 7].

Однак, на відміну від практично безпечного підходу до зниження публічних видатків, в аспекті зниження податків кабінет М. Тетчер стикнувся зі своєрідною дилемою: з одного боку збільшення загального рівня оподаткування мало б своїм наслідком зменшення дефіциту публічних фінансів, а з іншого – саме скорочення податкового тягаря виступало одним із ключових елементів економічної стратегії Консервативної партії.

З одного боку, прийнятим 12 червня 1979 року оновленим державним бюджетом на 1979/80 фінансовий рік передбачалось зменшення розміру ставок податку на доходи фізичних осіб (зокрема, стандартної ставки – з 33% до 30%, граничної ставки – з 98% до 75%) [4]. З іншого боку, виходячи з того, що при сплаті непрямих податків платник має «відносно більшу свободу», ніж при сплаті прямих (наприклад, маючи можливість відмови від купівлі тих чи інших товарів тощо), уряд М. Тетчер дійшов до висновку, що додаткові доходи бюджету за рахунок збільшення ставок непрямих податків (у першу чергу, ПДВ) покликані компенсувати втрати від зменшення надходжень з податку на доходи.

Необхідно зауважити, що основою економічної теорії та економічної політики більшості західних держав у 30-х роках ХХ ст. та після завершення Другої світової війни виступало кейнсіанство. З-поміж іншого, дана теорія підтримувала рішуче втручання держави в економічну діяльність суспільства, основним інструментом якого повинна була виступати фіскальна політика. Причому така політика мала б узгоджуватись з циклічним характером економіки: зокрема, у випадку рецесії кейнсіанство апелює до стимулюючої фіскальної політики – збільшення державних видатків та зменшення податків. Звичайно, економічна політика М. Тетчер за цією теорією вважалась би саме рестрикційною.

Причому, збільшення державних видатків могло відбуватись і автоматично, за рахунок дії вбудованих стабілізаторів (наприклад, за рахунок індексації соціальних виплат). Аналогічна ситуація складалась і зі сплатою податків. Очевидно, що таким чином кейнсіанська теорія в період рецесії вважала за необхідним дефіцитне фінансування державного

бюджету. Власне, сам Дж. М. Кейнс у своїй *magnum opus* «Загальна теорія зайнятості, проценту та грошей» (1936) зазначив, що: «Поворот до політики уряду від випуску державних боргових цінних паперів до створення фондів погашення здатний викликати різке скорочення ефективного попиту» [16, с. 51].

Для виведення економіки з рецесії за всіма фундаментальними принципами панівної кейнсіанської теорії М. Тетчер необхідно було б максимально нарощувати державні видатки, збільшивши дефіцит державного бюджету. Як наслідок, це неминує б посилювало інфляцію, але, у свою чергу, гарантувало б менший рівень безробіття. Однак, М. Тетчер, незважаючи на суттєві проблеми з приведенням дефіциту публічних фінансів до ладу внаслідок гострих проблем зі скороченням публічних видатків (що було спричинено фактором рецесії, а також критичної непопулярності таких заходів у суспільстві) та труднощів із контролем грошового агрегату М3, до якого був таргетований рівень інфляції (див. пункт IV), жодним чином не допускала зміни принципів своєї економічної політики.

Опозиційна Лейбористська партія та значна частина британського суспільства закликала Прем'єр-міністра відмовитись від своєї жорсткої фіскальної політики, здійснивши «U-Turn» (англійська фраза, що означає «поворот на 180 градусів»).

Однією з найбільш відомих цитат М. Тетчер за все її життя стала фраза, вимовлена нею на з'їзді Консервативної партії 10 жовтня 1980 року: «Тим, хто затамувавши подих, чекає почути від мене цю популярну медіафразу «U-turn», я можу сказати лише одне: «Ви можете повертати, якщо хочете. Але дама поворотів не робить!» [31].

Однак, у той час ситуація із контролем PSBR все ж ставала все більш критичною. 5 лютого 1981 року (за місяць до оголошення чергового бюджету у Палаті Громад) Канцлер Казначейства у листі до М. Тетчер зазначив, що очікуваний PSBR на 1981/1982 рік складе 11 мільярдів фунтів стерлінгів [6, с. 2]. Водночас, у Фінансовій стратегії уряду на середньострокову перспективу (Medium-Term Financial Strategy – MTFS), прийнятій у березні 1980 року, його значення прогнозувалось на рівні 5 мільярдів (у цінах 1978 року) [10, с. 4]. 10 лютого 1981 року Канцлер Казначейства повідомив М. Тетчер, що прогнозний PSBR на 1981/82 рік складає вже не 11, а 13 мільярдів фунтів стерлінгів [8, с. 1]. А вже 13 лютого оновленим прогнозом очікувалось, що

PSBR складе 13,75 мільярдів у даному році [9, с. 1 – 2]. За таких умов, економічна стратегія М. Тетчер стикнулася практично з фатальною загрозою: уряд ризикував повністю втратити контроль над PSBR, а врешті-решт, і над інфляцією, що б означало неминучу втрату довіри з боку всього британського суспільства і, як наслідок, неможливістю проведення інших реформ.

Таким чином, в силу неможливості здійснити ширші скорочення публічних видатків, єдиним вимушеним рішенням для стискування PSBR стало підвищення рівня оподаткування. Зокрема, бюджетом 1981 року передбачалось запровадження нового податку на прибутки нафтовидобувних компаній, додаткового збору з доходів банків, підвищення розміру ставки єдиних страхових внесків тощо [5].

Власне, бюджет 1981 року і став квінтесенцією суперечностей між кейнсіанською ортодоксією та тетчеризмом (і загалом, теорією монетаризму).

У березні 1981 року 364 економісти (у складі 76 професорів; радників попередніх повоєнних британських урядів з економічних питань; Президента, 9 віце-президентів та Генерального секретаря Королівського економічного об'єднання) направили до уряду М. Тетчер відкритий лист із суворою критикою її економічної політики, зазначивши, з-поміж іншого, наступне: «а) Відсутні будь-які підстави в економічній теорії або підтверджуючі докази на практиці, щоб вважати, що віра Уряду в те, що дефляція попиту назавжди зробить інфляцію контрольованою, що, як наслідок, призведе до автоматичного відновлення виробництва та зайнятості; (б) політика Уряду поглибить депресію, розміє індустріальну базу нашої економіки та поставить під загрозу її соціальну та політичну стабільність; (с) існують альтернативні підходи в економічній політиці; (d) настав час відкинути монетаристську теорію та терміново розглянути альтернативи, які нададуть найкращу гарантію стійкого відновлення» [18].

Лише деякі економісти підтримали економічну політику уряду М. Тетчер. Зокрема, лауреат Нобелівської премії з економіки (1974) Ф. фон Хайек у квітні 1981 року у газеті «The Times» зазначив, що: «Будь-яка зайнятість, яку можна підтримувати лише за рахунок інфляції (навіть помірної), являє собою марне витрачання ресурсів, за яку прийдеться розплатитися, власне, подальшим зростанням безробіття» [12].

Окрім Ф. Хайека, М. Тетчер підтримували М. Фрідман, лауреат Нобелівської премії з еко-

номіки (1976), а також деякі інші економісти, зокрема П. Мінфорд, Т. Конгдон, А. Вальтерс.

За іронією долі, вже наприкінці I кварталу 1980 року реальний ВВП Британії продемонстрував зростання, причому ця тенденція посилилась і далі (рис. 7) (див. пункт VI).

Загалом, після серйозних труднощів із контролем публічних видатків, особливо у 1979–1981 роках, і, як наслідок, необхідністю підвищення рівня оподаткування в той час, за часів перебування М. Тетчер на посту Прем'єр-міністра розміри публічних видатків і публічних доходів відносно ВВП істотно зменшились (рис. 1).

Рис. 1 демонструє суттєве зменшення частки ВВП, що розподілялась через публічні фонди коштів у 80-х роках. Окрім цього, розміри публічних доходів після 1981/82 року ВВП також відчутно зменшились. Таким чином, при цьому поступово зменшувався, по відношенню до ВВП, розмір дефіциту фондів публічних фінансів. Іншими словами, темпи скорочення публічних видатків перевищували темпи зниження публічних доходів.

У свою чергу, динаміка ставок прямих податків підтверджує цю тенденцію. На рис. 2 наведені граничні ставки податку на доходи фізичних осіб з часів завершення Другої світової війни до 2017 року.

Окрім цього, урядом М. Тетчер було поступово зменшено ставки корпоративного податку: у 1983 році вони були зменшені з 52% до 50%, у 1984 – до 45%, у 1985 – до 40%, у 1986 – до 35% і у 1990 – до 34% [20].

IV. Інфляція та безробіття.

Рис. 3 ілюструє, що у 70-х роках інфляція у Великобританії сягнула рекордних значень у післявоєнні часи (24,5% у серпні 1975 року). Окрім цього, він наочно демонструє ефективність антиінфляційної стратегії уряду М. Тетчер, незважаючи на суттєві проблеми з контролем інфляції у 1979–1981 роках.

Нагадаємо, що Урядом у березні 1980 року було опубліковано першу Фінансову стратегію на середньострокову перспективу (MTFS), яка, окрім встановлення прогнозних розмірів PSBR, слідуючи теорії монетаризму, передбачала таргетування темпів зростання грошового агрегату M3. У той час ще не практикувалось таргетування темпу інфляції. Історію управління грошовими агрегатами у Великобританії до 80-х років див. у роботі М. J. Oliver [26].

Рішення Уряду таргетувати темпи росту саме агрегату M3, а не більш вузьких агрегатів, зокрема M0 або M1, викликало критику

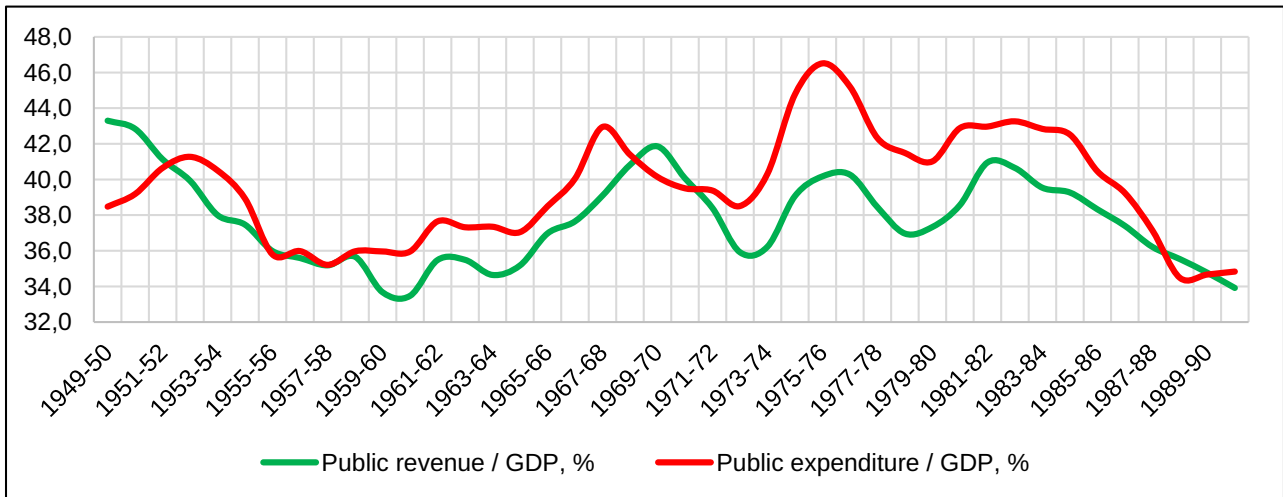

Рис. 1. Частка відношення публічних доходів до ВВП (номінального, на основі ринкових цін) (%) та публічних видатків до ВВП (%) Великобританії, у 1950–1990 фінансових роках.

Джерело: складено авторами на основі [1]

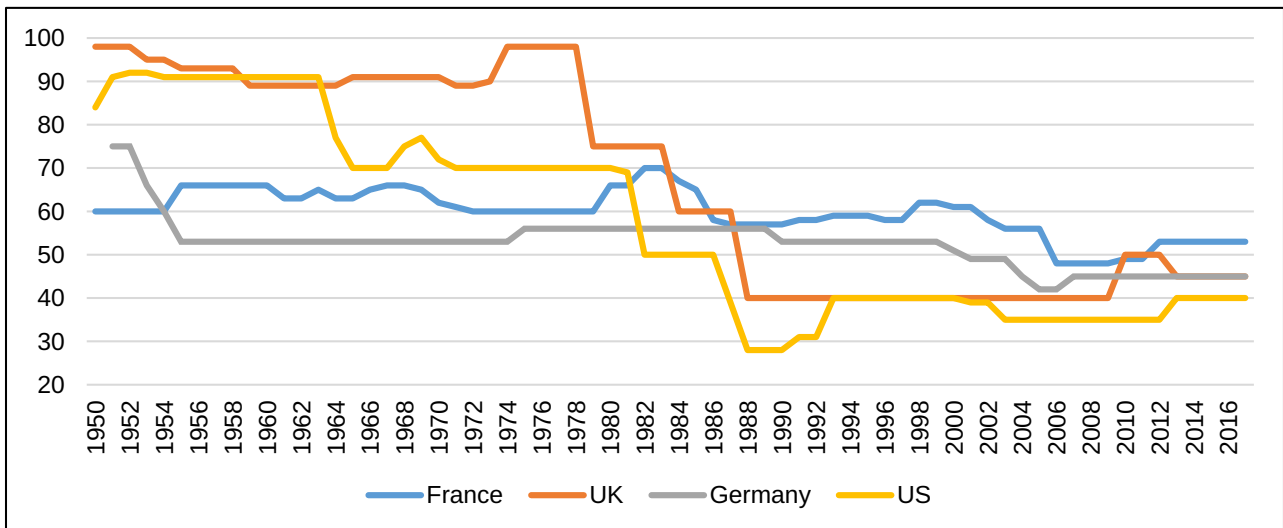

Рис. 2. Граничні ставки податку на доходи у Франції, Великобританії, ФРН та США у 1950–2017 рр.

Джерело: складено авторами на основі [35]

Таблиця 1

Цільові межі темпу росту агрегату М3 за МТФС (1980)

Фінансові роки	1980-81	1981-82	1982-83	1983-84
Цільові межі темпу росту агрегату М3, %	7 – 11	6 – 10	5 – 9	4 – 8

Джерело: складено авторами на основі [10]

М. Фрідмана, який, власне, і був фундатором теорії монетаризму [25, с. 26–27].

Дійсно, рис. 5 демонструє, що М0, на противагу М3, має більш тісний зв'язок з інфляцією. Окрім цього, в силу того, що М3 є широким агрегатом, уряду відчутно складніше чинити на нього вплив та контролювати його.

Як наслідок, у 1981 році уряд фактично втратив контроль над М3, що, у поєднанні зі складнощами у контролі дефіциту фондів публічних фінансів (PSBR) спровокували сплеск інфляції у 1979–1981 роках.

У свою чергу, на рис. 6 зображений рівень безробіття у Великобританії у 1970–1990 рр.

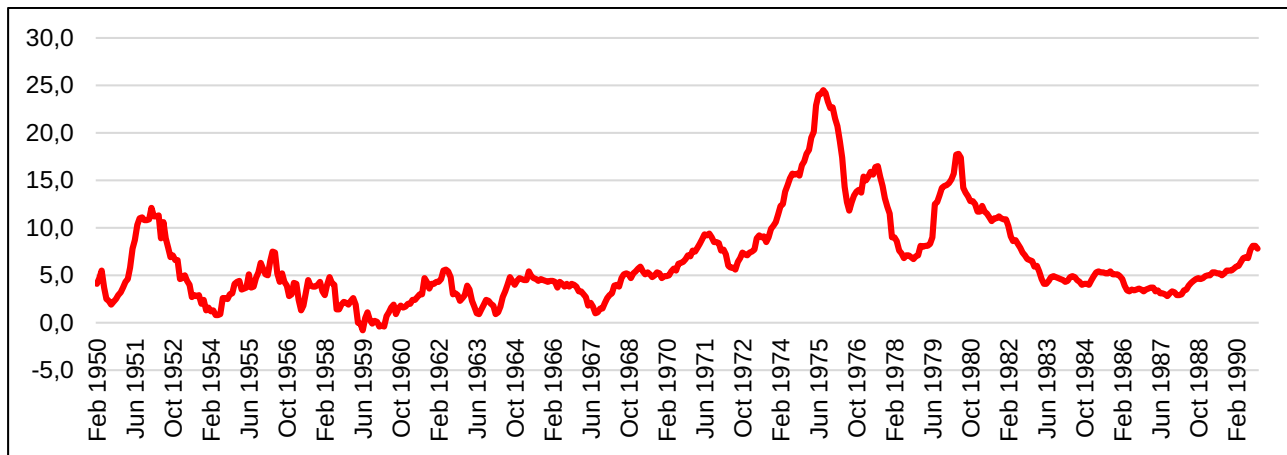

Рис. 3. Щомісячний темп інфляції (у річному вимірі) (%) у Великобританії у 1950–1990 рр. (Індекс споживчих цін – CPI).

Джерело: складено авторами на основі [7]

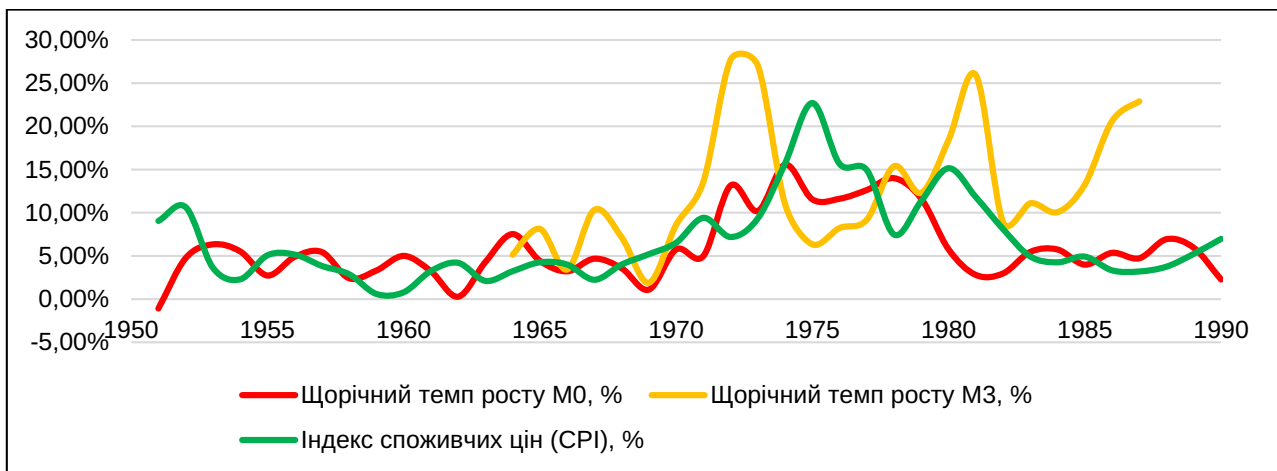

Рис. 4. Темпи росту грошових агрегатів та темп інфляції у Великобританії у 1950–1990 рр.

Джерело: складено авторами на основі [1]

Він добре ілюструє зростання безробіття в перші роки перебування М. Тетчер на посту Прем'єр-міністра, однак вже починаючи з середини 1980-х років його рівень помітно скоротився.

У. Приватизація.

Окрім висвітлених вище заходів економічної політики М. Тетчер, масштабна приватизація, розпочата урядом ще з самого початку його діяльності у 1979 році, також вважається одним з ключових аспектів економічної політики консерваторів. Метою приватизації була структурна перебудова британської економіки, суттєва частина якої була націоналізована після Другої світової війни [30].

М. Тетчер виходила з того, що націоналізовані підприємства є неефективними за визначенням. Ще у 1967 році на черговому з'їзді

Консерваторів, вона, будучи членом Палати Громад, виступила з промовою щодо необхідності приватизації націоналізованої власності: «...Іншою філософською причиною того, що ми виступаємо проти націоналізації приватної власності є наша віра в те, що економічний прогрес породжується винахідливістю, вміннями, рішучістю та новаторським духом неординарних чоловіків та жінок» [32]. Для М. Тетчер ці істини були самоочевидними.

Проведення приватизації було практично виправданим і з інших причин, відмінних від необхідності створення стимулів для економічного зростання: роздержавлення економіки зменшувало тиск на публічні фонди коштів. Адже націоналізовані підприємства, часто будучи збитковими, фінансувались у тому числі і за рахунок державного бюджету,

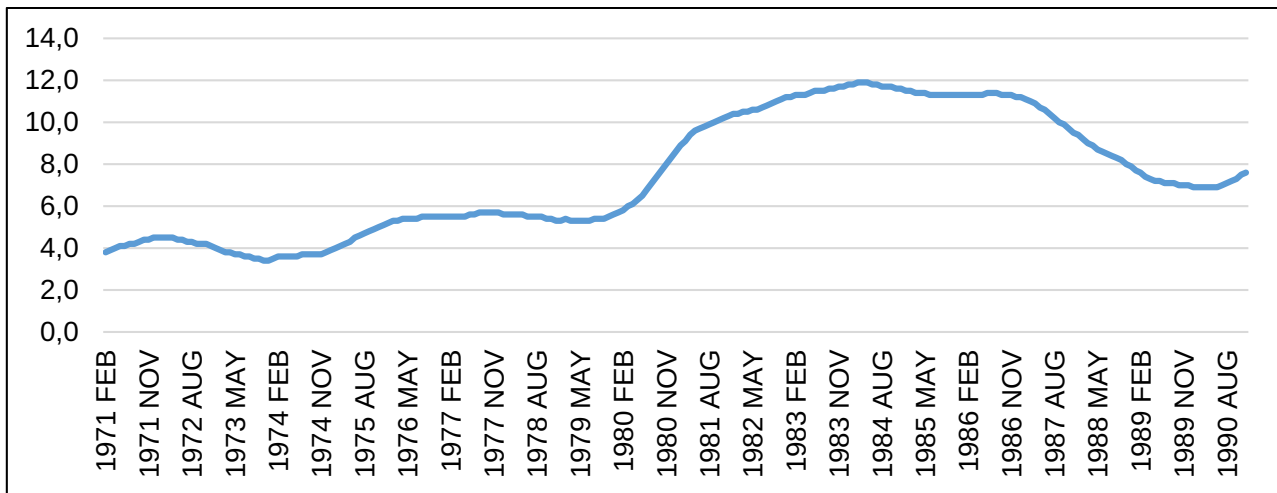

Рис. 5. Рівень безробіття (%) у Великобританії у 1970–1990 рр.

Джерело: складено авторами на основі [36]

Таблиця 2

Результати приватизації націоналізованих підприємств

Приватизоване підприємство	Вплив приватизації на прибутковість
British Aerospace	Зросла вдвічі за 1981/82 – 1984/85
Cable and Wireless	Зросла втричі за 1981/82 – 1985/86
Amersham International	Зросла вдвічі за 1981/82 – 1985/86
National Freight Corp	Зросла майже втричі за 1981/82 – 1985/86
Britoil	Зросла на 40% за 1981/82 – 1984/85
Assoc. British Ports	Зросла на 20% за 1982/83 – 1985/86
Jaguar	Зросла на 30% за 1983/84 – 1985/86
British Telecom	Зросла на 40% за перший рік після приватизації

Джерело: [22, с. 69]

а також інших публічних фондів (зокрема місцевих). Окрім цього, держава отримувала додаткові доходи від продажу таких підприємств.

У таблиці нижче наведені результати приватизації деяких націоналізованих підприємств:

VI. Валовий внутрішній продукт.

По-перше, рис. 7 підтверджує вищезазначені тези (див. пункт III) щодо поступового виходу британської економіки, починаючи з кінця 1980 року, зі стану рецесії. По-друге, 1980-х роки можна назвати періодом стійкого економічного зростання для Великобританії: щоквартальний темп росту реального ВВП (порівняно з попереднім кварталом) перебував у межах 1–2%.

Отже, позиція 364 економістів, висвітлена у відкритому листі у березні 1981 року, що економічна політика М. Тетчер «поглибить

депресію, розміє індустріальну базу економіки, поставить під загрозу її соціальну та політичну стабільність» виявилась абсолютно хибною. Це практично підтверджується не тільки статистичними даними, а й тим фактом, що Консервативна партія на чолі з М. Тетчер ще двічі переобиралась на парламентських виборах (у 1983 та 1987 роках), що свідчило про підтримку більшістю підданих Британії її економічного курсу.

VII. Нерівність.

Науковці – критики економічної політики М. Тетчер – часто апелюють до суттєвого зростання нерівності у британському суспільстві у 1980-ті роки (зокрема, М. Gregory [11, с. 341]; Layard, R., & Nickell, S. [17, с. 217]; Machin S. [19]). Дійсно, такі показники як S80/S20, P90/P10, Palma та індекс Джині – це наочно демонструють зростання нерівності у період перебування М. Тетчер при владі. Така тен-

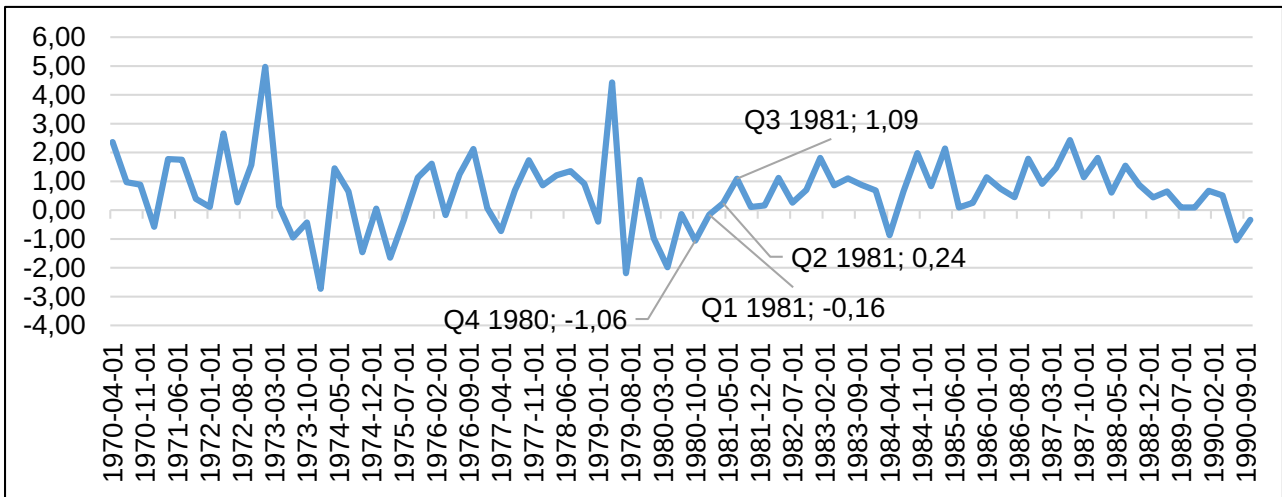

Рис. 6. Щоквартальний темп росту скоригованого на сезонність реального ВВП (%) на основі ринкових цін (порівняно з попереднім кварталом) у Великобританії у 1970–1990 рр.

Джерело: складено авторами на основі [28]

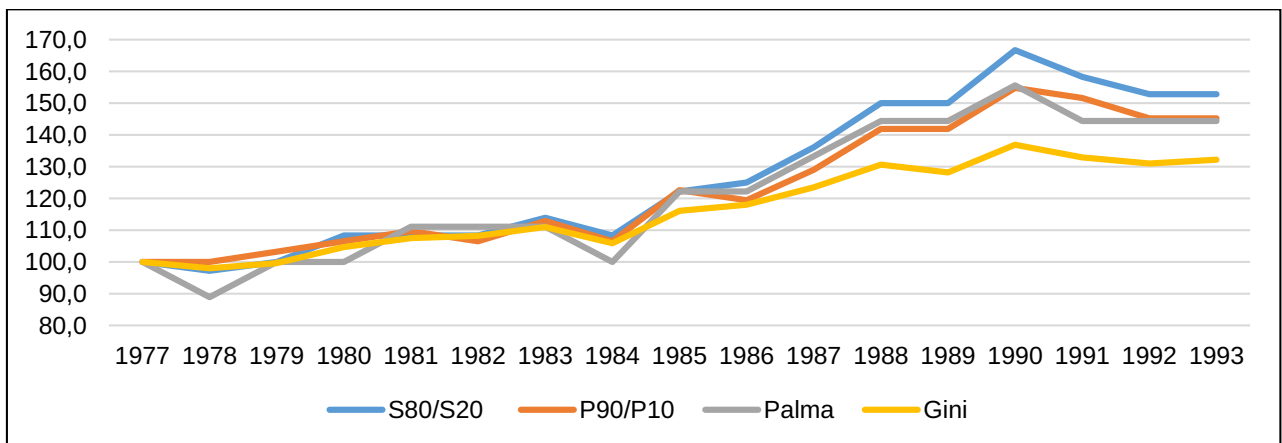

Рис. 7. Показники, що характеризують нерівність доходів підданих Великобританії у 1977–1993 рр. (% , 1977 = 100)

Джерело: складено авторами на основі [15]

денція має об’єктивні причини – зменшення публічних видатків (а отже, й обсяг соціальної допомоги, пільг, субсидій, зарплат державним службовцям тощо), приватизація економіки, ліквідація засилля професійних спілок, більш істотне зменшення ставок податків на доходи для багатих, ніж для бідних груп населення.

Однак, принципово важливою є й інша складова цієї проблематики. Науковці, що критикують М. Тетчер, акцентуючи увагу на зростанні нерівності у суспільстві, ігнорують висвітлення безпосередньо розміру доходів, якими володіло населення країни залежно від його умовного розподілу за показником фінансової забезпеченості.

Рис. 8 ілюструє, що за період реалізації політики тетчеризму зросли реальні доходи усіх груп населення, навіть найбідніших. Так, розрив між групами зростав, але бідні ставали багатшими, а не ще біднішими. Окрім цього, темпи зростання доходів представників середнього класу поступались, але незначним чином, темпам зростання доходів найбагатших осіб.

В останні дні свого перебування на посту Прем’єр-міністра Великобританії, на засіданні Палати Громад М. Тетчер відповіла одному з депутатів від Лейбористської партії, який критикував її політику за зростання нерівності у суспільстві, таким чином: «Люди з усіма рівнями доходів нині забезпечені фінансово

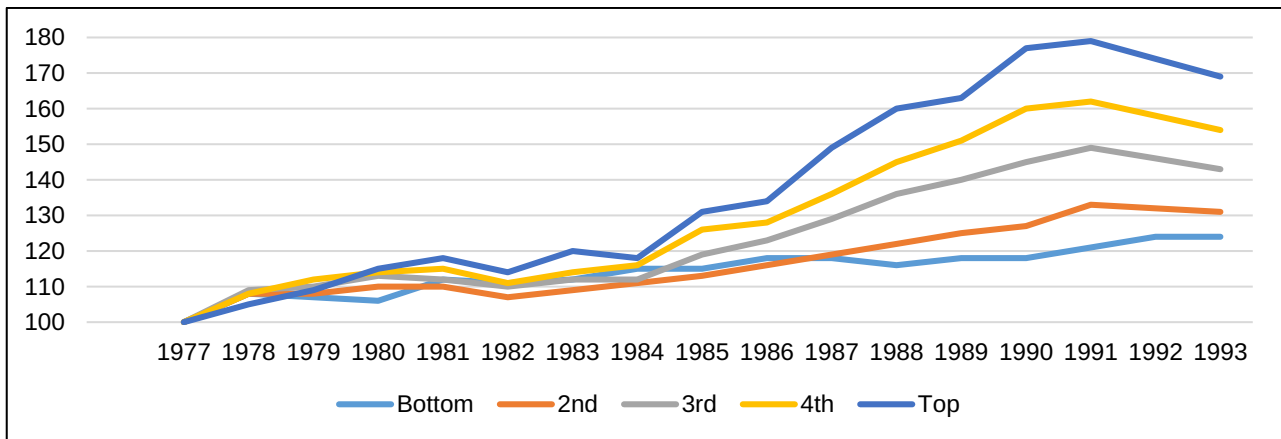

Рис. 8. Показники зростання наявного доходу (%) домогосподарств за групами населення (залежно від їх доходу), у постійних цінах, 1977 = 100.

Джерело: складено авторами на основі [14]

краще, ніж у 1979. Мій високоповажний колега говорить, що він воліє, щоб бідні були бідніші, за умови що багатші були б менш багаті! Таким чином ніхто ніколи не зможе створити підґрунтя для кращих соціальних послуг для населення ... Ви хочете, щоб розрив був менший – тоді бідні будуть ще біднішими! Адже багатство та можливості у такому випадку ніким не будуть створюватись» [13].

Висновки. Ключовими принципами економічної політики уряду М. Тетчер (тетчеризму)

є зниження втручання держави в економічні процеси суспільства (зокрема, зниження публічних доходів та видатків), скорочення дефіциту фондів публічних фінансів, приватизація, підтримка вільного підприємництва. Наслідком застосування політики тетчеризму у 80-х роках ХХ століття у Великобританії стало зниження інфляції у довгостроковій перспективі, стійке економічне зростання, збільшення доходів усіх груп населення незалежно від ступеня їх забезпеченості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. A millennium on Macroeconomic data. (2017). *Bank of England*. Available at : <https://www.bankofengland.co.uk/statistics/research-datasets>.
2. Booth, P., Congdon, T., Laws, D., Minford, P., Nickell, S., Maurice, P., Scott, D., Wood, G. (2006). Were 364 Economists All Wrong? *Cass Business School Research Paper*. Available at: <https://ssrn.com/abstract=892579>.
3. Buiter, W. H., Miller, M. H., Sachs, J. D., Branson, W. H. (1983). Changing the Rules: Economic Consequences of the Thatcher Regime. *Brookings Papers on Economic Activity*. Available at: <https://doi.org/10.2307/2534293>.
4. Chancellor of the Exchequer Budget Speech. *Margaret Thatcher foundation*. Available at: <https://www.margaretthatcher.org/document/109497>.
5. Chancellor of the Exchequer Budget Speech. *Margaret Thatcher foundation*. Available at: <https://www.margaretthatcher.org/document/109499>.
6. Chancellor of the Exchequer minute to MT. (1981). *Margaret Thatcher Foundation*. Available at: <https://www.margaretthatcher.org/document/113990>.
7. Consumer price inflation, historical estimates and recent trends. *Office for National Statistics*. Available at: <https://www.ons.gov.uk/economy/inflationandpriceindices/articles/consumerpriceinflationhistoricaestimate-sandrecenttrendssuk/1950to2022>.
8. Downing Street No. 10 Meeting Transcript. (1981). *Margaret Thatcher Foundation*. Available at: <https://www.margaretthatcher.org/document/113996>.
9. Downing Street No. 10 Meeting Transcript. (1981). *Margaret Thatcher Foundation*. Available at: <https://www.margaretthatcher.org/document/114002>.
10. Financial Statement & Budget Report (the Red Book) (1980). *Margaret Thatcher Foundation*. Available at: <https://www.margaretthatcher.org/document/113209>.
11. Gregory, M. (1998). Reforming the Labour Market: An Assessment of the UK Policies of the Thatcher Era. *Australian Economic Review*. Available at: <https://doi.org/10.1111/1467-8462.00077>.

12. Hayek letter on the 364 economists ("Beating inflation key to recovery"). (1981). *Margaret Thatcher foundation*. Available at: <https://www.margaretthatcher.org/document/114508>.
13. House of Commons Hansard Debates. (1990). Available at: <https://publications.parliament.uk/pa/cm199091/cmhansrd/1990-11-22/Debate-3.html>.
14. Household disposable income and inequality. *Office for National Statistics*. Available at: <https://cutt.ly/oNWTark>.
15. Household income inequality. *Office for National Statistics*. Available at: <https://cutt.ly/zNWTfap>.
16. Keynes, J.M. (1936). The General Theory of Employment, Interest, and Money. *International Relation and Security Network New York: Harcourt, Brace and Co*. Available at: https://www.files.ethz.ch/isn/125515/1366_KeynesTheoryofEmployment.pdf.
17. Layard, R., Nickell, S. (1989). The Thatcher Miracle? *The American Economic Review*. Available at: <http://www.jstor.org/stable/1827759>.
18. Letter of the 364 economists critical of monetarism. (1981). *Margaret Thatcher foundation*. Available at: <https://www.margaretthatcher.org/document/121217>.
19. Machin S. (1996). Wage inequality in the UK. *Oxford Review of Economic Policy*. Available at: <https://doi.org/10.1093/oxrep/12.1.47>.
20. Main corporation tax rates over time (UK). *Institute for Fiscal Studies (IFS)*. Available at: <https://ifs.org.uk/taxlab/taxlab-data-item/main-corporation-tax-rates-over-time>.
21. Margaret Thatcher's meeting with Ministers. (1979). *Margaret Thatcher foundation*. Available at: <https://www.margaretthatcher.org/document/115026>.
22. Matthews, K., Minford, P., Nickell, S., & Helpman, E. (1987). Mrs Thatcher's Economic Policies 1979–1987. *Economic Policy*. <https://doi.org/10.2307/1344621>.
23. Michael R. Darby, James R. Lothian. (1983). British economic policy under Margaret Thatcher: A midterm examination. *Carnegie-Rochester Conference Series on Public Policy*. Available at: [https://doi.org/10.1016/0167-2231\(83\)90029-5](https://doi.org/10.1016/0167-2231(83)90029-5).
24. Neild, Robert. (2014). In: Needham, Duncan and Hotson, Anthony eds. Expansionary Fiscal Contraction: The Thatcher Government's 1981 Budget in Perspective. *Cambridge University Press*. Available at: <https://doi.org/10.1017/CBO9781107337626.004>.
25. Nelson, E. (2017). Reaffirming the Influence of Milton Friedman on U.K. *Washington: Board of Governors of the Federal Reserve System*. <https://doi.org/10.17016/FEDS.2017.096>.
26. Oliver, Michael J. (2014). The long road to 1981: British money supply targets from DCE to the MTF. *Cambridge University Press*. Available at: <https://doi.org/10.1017/CBO9781107337626.015>.
27. Public Expenditure Reductions 1979 – 1980: Memorandum by the Chief secretary of Treasury. (1979). *Margaret Thatcher foundation*. Available at: <https://www.margaretthatcher.org/document/112624>.
28. Real Gross Domestic Product at Market Prices in the United Kingdom. *FRED Economic Data*. Available at: <https://fred.stlouisfed.org/series/RGDPMPRPUKQ#0>.
29. Review of expenditure programmes: Memorandum by the Chief secretary of Treasury. (1979). *Margaret Thatcher foundation*. Available at: <https://www.margaretthatcher.org/document/112621>.
30. Schmitthoff, C.M. (1952), The Nationalization of Basic Industries in Great Britain. *Annals of Public and Cooperative Economics*, 23: 169-189. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8292.1952.tb00676.x>.
31. Speech to Conservative Party Conference ("The lady's not for turning"). (1980). *Margaret Thatcher Foundation*. Available at: <https://www.margaretthatcher.org/document/104431>.
32. Speech to Conservative Party Conference. (1967). *Margaret Thatcher Foundation*. Available at: <https://www.margaretthatcher.org/document/101586>.
33. The Government's Expenditure Plans 1980-81. (1980). *Margaret Thatcher foundation*. Available at: <https://www.margaretthatcher.org/document/113724>.
34. The Right Approach to the Economy (Conservative policy statement). (1977). *Margaret Thatcher foundation*. Available at: <https://www.margaretthatcher.org/document/112551>.
35. Top marginal income tax rates (1900–2017). *Our World in Data*. Available at: <https://ourworldindata.org/grapher/top-income-tax-rates-piketty>.
36. Unemployment rate (aged 16 and over). *Office for National Statistics*. Available at: <https://www.ons.gov.uk/employmentandlabourmarket/peoplenotinwork/unemployment/timeseries/mgsx/lms>.

REFERENCES:

1. A millennium on Macroeconomic data. (2017). *Bank of England*. Available at : <https://www.bankofengland.co.uk/statistics/research-datasets>.
2. Booth, P., Congdon, T., Laws, D., Minford, P., Nickell, S., Maurice, P., Scott, D., Wood, G. (2006). Were 364 Economists All Wrong? *Cass Business School Research Paper*. Available at: <https://ssrn.com/abstract=892579>.
3. Buiter, W. H., Miller, M. H., Sachs, J. D., Branson, W. H. (1983). Changing the Rules: Economic Consequences of the Thatcher Regime. *Brookings Papers on Economic Activity*. Available at: <https://doi.org/10.2307/2534293>.
4. Chancellor of the Exchequer Budget Speech. *Margaret Thatcher foundation*. Available at: <https://www.margaretthatcher.org/document/109497>.
5. Chancellor of the Exchequer Budget Speech. *Margaret Thatcher foundation*. Available at: <https://www.margaretthatcher.org/document/109499>.
6. Chancellor of the Exchequer minute to MT. (1981). *Margaret Thatcher Foundation*. Available at: <https://www.margaretthatcher.org/document/113990>.
7. Consumer price inflation, historical estimates and recent trends. *Office for National Statistics*. Available at: <https://www.ons.gov.uk/economy/inflationandpriceindices/articles/consumerpriceinflationhistoricalestimate-sandrecenttrendssuk/1950to2022>.
8. Downing Street No. 10 Meeting Transcript. (1981). *Margaret Thatcher Foundation*. Available at: <https://www.margaretthatcher.org/document/113996>.
9. Downing Street No. 10 Meeting Transcript. (1981). *Margaret Thatcher Foundation*. Available at: <https://www.margaretthatcher.org/document/114002>.
10. Financial Statement & Budget Report (the Red Book) (1980). *Margaret Thatcher Foundation*. Available at: <https://www.margaretthatcher.org/document/113209>.
11. Gregory, M. (1998). Reforming the Labour Market: An Assessment of the UK Policies of the Thatcher Era. *Australian Economic Review*. Available at: <https://doi.org/10.1111/1467-8462.00077>.
12. Hayek letter on the 364 economists ("Beating inflation key to recovery"). (1981). *Margaret Thatcher foundation*. Available at: <https://www.margaretthatcher.org/document/114508>.
13. House of Commons Hansard Debates. (1990). Available at: <https://publications.parliament.uk/pa/cm199091/cmhansrd/1990-11-22/Debate-3.html>.
14. Household disposable income and inequality. *Office for National Statistics*. Available at: <https://cutt.ly/oNWTark>.
15. Household income inequality. *Office for National Statistics*. Available at: <https://cutt.ly/zNWTfap>.
16. Keynes, J.M. (1936). The General Theory of Employment, Interest, and Money. *International Relation and Security Network New York: Harcourt, Brace and Co*. Available at: https://www.files.ethz.ch/isn/125515/1366_KeynesTheoryofEmployment.pdf.
17. Layard, R., Nickell, S. (1989). The Thatcher Miracle? *The American Economic Review*. Available at: <http://www.jstor.org/stable/1827759>.
18. Letter of the 364 economists critical of monetarism. (1981). *Margaret Thatcher foundation*. Available at: <https://www.margaretthatcher.org/document/121217>.
19. Machin S. (1996). Wage inequality in the UK. *Oxford Review of Economic Policy*. Available at: <https://doi.org/10.1093/oxrep/12.1.47>.
20. Main corporation tax rates over time (UK). *Institute for Fiscal Studies (IFS)*. Available at: <https://ifs.org.uk/taxlab/taxlab-data-item/main-corporation-tax-rates-over-time>.
21. Margaret Thatcher's meeting with Ministers. (1979). *Margaret Thatcher foundation*. Available at: <https://www.margaretthatcher.org/document/115026>.
22. Matthews, K., Minford, P., Nickell, S., & Helpman, E. (1987). Mrs Thatcher's Economic Policies 1979–1987. *Economic Policy*. <https://doi.org/10.2307/1344621>.
23. Michael R. Darby, James R. Lothian. (1983). British economic policy under Margaret Thatcher: A midterm examination. *Carnegie-Rochester Conference Series on Public Policy*. Available at: [https://doi.org/10.1016/0167-231\(83\)90029-5](https://doi.org/10.1016/0167-231(83)90029-5).
24. Neild, Robert. (2014). In: Needham, Duncan and Hotson, Anthony eds. Expansionary Fiscal Contraction: The Thatcher Government's 1981 Budget in Perspective. *Cambridge University Press*. Available at: <https://doi.org/10.1017/CBO9781107337626.004>.
25. Nelson, E. (2017). Reaffirming the Influence of Milton Friedman on U.K. *Washington: Board of Governors of the Federal Reserve System*. <https://doi.org/10.17016/FEDS.2017.096>.
26. Oliver, Michael J. (2014). The long road to 1981: British money supply targets from DCE to the MTFs. *Cambridge University Press*. Available at: <https://doi.org/10.1017/CBO9781107337626.015>.

27. Public Expenditure Reductions 1979 – 1980: Memorandum by the Chief secretary of Treasury. (1979). *Margaret Thatcher foundation*. Available at: <https://www.margaretthatcher.org/document/112624>.
28. Real Gross Domestic Product at Market Prices in the United Kingdom. *FRED Economic Data*. Available at: <https://fred.stlouisfed.org/series/RGDPMPRUKQ#0>.
29. Review of expenditure programmes: Memorandum by the Chief secretary of Treasury. (1979). *Margaret Thatcher foundation*. Available at: <https://www.margaretthatcher.org/document/112621>.
30. Schmitthoff, C.M. (1952), The Nationalization of Basic Industries in Great Britain. *Annals of Public and Cooperative Economics*, 23: 169-189. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8292.1952.tb00676.x>.
31. Speech to Conservative Party Conference (“The lady's not for turning”). (1980). *Margaret Thatcher Foundation*. Available at: <https://www.margaretthatcher.org/document/104431>.
32. Speech to Conservative Party Conference. (1967). *Margaret Thatcher Foundation*. Available at: <https://www.margaretthatcher.org/document/101586>.
33. The Government's Expenditure Plans 1980-81. (1980). *Margaret Thatcher foundation*. Available at: <https://www.margaretthatcher.org/document/113724>.
34. The Right Approach to the Economy (Conservative policy statement). (1977). *Margaret Thatcher foundation*. Available at: <https://www.margaretthatcher.org/document/112551>.
35. Top marginal income tax rates (1900–2017). *Our World in Data*. Available at: <https://ourworldindata.org/grapher/top-income-tax-rates-piketty>.
36. Unemployment rate (aged 16 and over). *Office for National Statistics*. Available at: <https://www.ons.gov.uk/employmentandlabourmarket/peoplenotinwork/unemployment/timeseries/mgsx/lms>.